

СУПЕРВІЗІЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ
ІЗ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА ЕРГОТЕРАПІЇSUPERVISION IN THE PROFESSIONAL TRAINING
OF PHYSICAL THERAPY AND ERGOTHERAPY PROFESSIONALS

Метою дослідження є визначити значення й умови організації супервізії в процесі професійної підготовки фахівців із фізичної терапії та ерготерапії. Супервізія пропонується автором як унікальна творча технологія навчання майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії, що базується на традиціях усної передачі знань. Результати проведеного дослідження дали змогу визначити значення й умови організації супервізії в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної терапії та ерготерапії. Супервізія – це формальний процес професійної підтримки та навчання, який дає можливість практикуючим особам розвивати знання й компетентність, усвідомлювати відповідальність за власну практичну діяльність. Виділено технологічні способи підтримки супервізором дієвої позиції фахівця (майбутнього) з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією. Для досягнення ефективної супервізії корисною технологією є фокусно-рольова матриця, що дає змогу детально проаналізувати складні випадки в професійній діяльності фізичних терапевтів та ерготерапевтів. За запропонованою технологією, супервізор може фокусуватися на різних аспектах діяльності фізичного терапевта, ерготерапевта. Виділено шість категорій фокусу супервізії, що характеризують рід активності в конкретний момент супервізії, завдяки яким удається організувати навчальну практичну діяльність майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів. Під час організації супервізії важливим є принцип поступовості. У зв'язку з цим пропонується виділення чотирьох рівнів супервізії, які розроблені для безпечної навчальної практики фахівців з фізичної терапії та ерготерапії. Результати дослідження дали змогу виділити обов'язки як супервізора, так і фахівця (майбутнього) з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією, виконання яких необхідне для досягнення позитивних результатів супервізії.

Ключові слова: фізична терапія, ерготерапія, професійна підготовка фахівців з фізичної терапії, супервізія, організація супервізії, супервізія в професійній підготовці фізичних терапевтів та ерготерапевтів.

The purpose of the study is to determine the importance and conditions of organization of supervision in the process of professional training of specialists in physical therapy and ergotherapy. Supervision is offered by the author as a unique creative technology for training future specialists in physical therapy and ergotherapy, based on and traditions of oral knowledge transfer. The results of the study made it possible to determine the importance and conditions of organization of supervision in the process of professional training of future specialists in physical therapy and ergotherapy. Supervision is a formal process of professional support and training that enables practitioners to develop knowledge and competence, to realize responsibility for their own practical activities. Technological ways of supervisor support of effective position of specialist (future) in physical therapy and ergotherapy under supervision are highlighted. To achieve effective supervision, a useful role-playing matrix is the useful technology, which allows to analyze in detail the complex cases in the professional activity of physical therapists and ergotherapists. According to the proposed technology, the supervisor can focus on various aspects of the activity of physical therapist, ergotherapist. There are six categories of focus of supervision, characterizing the type of activity at a particular moment of supervision, through which it is possible to organize the educational practical activity of future physical therapists, ergotherapists. When organizing supervision, the principle of gradualism is important. In this regard, it is proposed to distinguish four levels of supervision, which are designed for the safe educational practice of specialists in physical therapy and ergotherapy. The results of the study made it possible to identify the responsibilities of both the supervisor and the specialist (future) in physical therapy and ergotherapy under supervision, the performance of which is necessary to achieve positive results of supervision.

Key words: physical therapy, ergotherapy, professional training of specialists in physical therapy, supervision, organization of supervision, supervision in vocational training of physical therapists and ergotherapists.

УДК 378.147.88:37.026.8:615.08
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-17-1-11>

Дмітрієва Н.С.,
студентка кафедри фізичної терапії та ерготерапії
Міжнародного науково-технічного університету
імені академіка Юрія Бугая

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Сьогодні перед системою вищої освіти фахівців з фізичної терапії та ерготерапії стоїть завдання – навчити студентів самостійної практики в галузі фізичної терапії та ерготерапії, прийняття рішучих дій у професійних ситуаціях, тобто стимулювати професійне мислення, активізувати творчий потенціал, формувати стійкий інтерес до освіти, майбутньої професії, а також професійну ідентичність. Як один зі шляхів вирішення поставлених завдань пропонується включення супервізії в процес професійної підготовки фахівців з фізичної терапії та ерготерапії.

Поняття «супервізія» (supervision) перекладається з англійської мови як нагляд, спостереження, керівництво. Використання цього поняття у сфері фізичної терапії та ерготерапії передбачає, що в ній діє досвідчений фахівець (супервізор), який, наглядаючи та керуючи діями майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії (або фахівця-початківця) щодо об'єктів фізіотерапевтичних/ерготерапевтичних втручань, цим надає допомогу в навчальній практичній (професійній) діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії має бути спря-

мована насамперед на розвиток високого рівня базових професійних компетенцій, в основі якого лежить практичне навчання. Навчальна практика має створювати сприятливі умови для взаємодії майбутніх фахівців з досвідченими фахівцями, які мають клінічний досвід у галузі фізичної терапії та ерготерапії [1; 2]. Зарубіжні дослідження зауважують на необхідності включення в процес професійної підготовки фахівців досліджуваної галузі супервізії як процесу професійної підтримки та навчання, що дає можливість практикуючим особам розвивати знання й компетентність [3; 4; 5].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Інститут супервізії у сфері фізичної терапії та ерготерапії в Україні сьогодні не є достатньо включеним у процес професійної практичної підготовки майбутніх фахівців. Під практичною підготовкою розуміється будь-яка роль, у якій майбутній фахівець набуває навичок застосування своїх умінь і знань як фізичного терапевта, ерготерапевта. Практична підготовка не обмежується наданням прямої клінічної допомоги. Сюди також входить робота щодо прямого неклінічного зв'язку з пацієнтами/клієнтами; робота в управлінні, адміністрації, освіті, в науково-дослідницькій, консультативній, регуляторній ролі, будь-якій іншій ролі, що впливає на ефективне надання послуг за професією та/або використання професійних навичок. Через це актуальним залишається дослідження значення й умов включення супервізії в процес професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії.

Мета статті – визначити значення й умови організації супервізії в процесі професійної підготовки фахівців з фізичної терапії та ерготерапії.

Виклад основного матеріалу. Супервізія включає елементи спрямованості діяльності фахівця й настанови. Це формальний процес професійної підтримки та навчання, що дає можливість практикуючим особам розвивати знання й компетентність, усвідомлювати відповідальність за власну практичну діяльність.

Супервізор – спеціально навчений фахівець з фізичної терапії/ерготерапії, який погодився на оцінювання та моніторинг навчальної практичної діяльності майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії. Вимогою до супервізора є наявність відповідної кваліфікації й досвіду (як правило, не менше ніж три роки) професійної діяльності. Головне в діяльності супервізора – вміння організувати практичну діяльність як одного майбутнього фахівця з фізичної терапії, ерготерапії, так і команди, щоб кожен практик мав можливість максимально реалізувати власний потенціал у суспільній діяльності.

Фахівець (майбутній) з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією – це студент, який для здо-

буття відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня проходить навчальну професійну практику з фізичної терапії та ерготерапії, або молодий фахівець, що має відповідний освітньо-кваліфікаційний рівень підготовки, проте потребує супервізії досвідченого фахівця з фізичної терапії та ерготерапії [6].

Супервізія пропонується автором як унікальна творча технологія навчання майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії, що базується на традиціях усної передачі знань. У зарубіжній практиці вона застосовується як у процесі практичного навчання студентів, так і в процесі самостійної роботи молодих фахівців, коли супервізор допомагає колезі набувати професійної майстерності. Довготривале (за кількістю лекційних, семінарських і практичних годин) навчання фізичної терапії та ерготерапії необхідно доповнювати процесом супервізії досвідченого керівника.

У зарубіжних моделях підготовки фахівців з фізичної терапії та ерготерапії супервізор несе відповідальність за те, щоб фахівець, який ще не отримав відповідну кваліфікацію, міг якісно організувати свою професійну діяльність. Має сенс продовжувати супервізію декілька років. У процесі супервізії супервізор покликаний підтримувати професійну позицію майбутнього фахівця. Це означає надання допомоги фахівцю в розкритті чи стримуванні власних почуттів (як прийнятних, так і заперечуваних – страх, розгубленість, гнів) залежно від необхідності; фокусування на проблемах пацієнта/клієнта без підміни їх власними; усвідомлення як своїх можливостей, так і зон ризику; гнучкість у виборі й використанні засобів впливу на пацієнта/клієнта тощо.

Функціями супервізора є:

- 1) навчальна;
- 2) інформаційна, коли супервізор передає майбутньому фахівцеві той чи інший обсяг знань, допомагає у виробленні стратегії фізичної терапії, ерготерапії;
- 3) підтримувальна в позитивних ресурсах для продовження своєї діяльності;
- 4) оцінювальна, коли супервізор оцінює вибрані фізичним терапевтом, ерготерапевтом стратегії, методи й технології діяльності;
- 5) допомога в плануванні подальшої професійної діяльності.

Серед технологічних способів підтримки супервізором дієвої позиції фахівця (майбутнього) з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією можна виділити:

- допомогу в дотриманні меж діяльності (і супервізії);
- допомогу в пізнанні «сліпих плям» фізичного терапевта, ерготерапевта в поєднанні з демонстрацією розуміння і прийняття реальної недосконалості навіть досвідченого фахівця;
- підтримку права власного бачення;

- передачу (трансляцію) супервізором власних професійних установок за допомогою особистих прикладів, технік саморозкриття.

У професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії велике значення має міжособистісна взаємодія супервізора й майбутнього або молодого фахівця. За своїм значенням для професійного зростання фізичного терапевта, ерготерапевта супервізія займає другу позицію після безпосередньої практики, а супервізор – ключова фігура в професійному становленні фахівця. Саме супервізор регулює професійні дії фахівця в процесі його практичної діяльності, не даючи можливості закріпитися помилковим настановам.

Для досягнення ефективної супервізії важливо обрати ту технологію, яка найбільшою мірою відповідає особистісному стилю, галузі інтересів, світогляду, ступеню професійної автономії, рівню зрілості як супервізора, так і студента або молодого фахівця. Майбутнім фахівцям або фахівцям-початківцям необхідна повноцінна індивідуальна супервізія з наставником, здатним підтримати їхній професійний розвиток.

Корисною технологією є фокусно-рольова матриця, що дає змогу детально проаналізувати складні випадки в професійній діяльності фізичних терапевтів та ерготерапевтів.

Супервізор може фокусуватися на різних аспектах діяльності фізичного терапевта, ерготерапевта. Нижче виділено шість категорій, або варіантів, фокусу супервізії. Вони являють собою мовні відмітки, що характеризують рід активності в конкретний момент супервізії, завдяки яким вда-

ється організувати навчальну практичну діяльність фізичних терапевтів, ерготерапевтів:

1. Розповідь фахівця; історія пацієнта/клієнта. Фокус робиться на пацієнті/клієнті.

2. Дії фахівця: дослідження того, що він робив з клієнтом, – гіпотези, методи й техніки, інтервенції. Фокус на фахівця.

3. Процес консультування: дослідження взаємодії або «динаміки» в ході практичної діяльності фахівця. Фокус на діяльності в системі «фізичний терапевт, ерготерапевт – пацієнт/клієнт». Система супервізії – взаємодія майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії із супервізором.

4. Стан фахівця з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією: цей фокус супервізії вже належить «другій стороні» процесу, де увага супервізора концентрується на стані фахівця з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією під час супервізорської сесії, в тому числі на пережитих ним «блоках». Відбувається перехід від першої групи фокусів супервізії, пов'язаних із пацієнтом/клієнтом, до другої, де головні відносини – це відносини із супервізором.

5. Процес супервізії: дослідження відносин між супервізором та учнем, а також імовірності паралельного процесу.

6. Враження супервізора: «підозри», висновки або ідеї супервізора, пов'язані з фахівцем з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією або пацієнтом/клієнтом, трансформуються в міркування на тему аспектів розповіді учня, що виражені під час фізіотерапевтичних або ерготерапевтичних втручань.

Як учитель супервізор допомагає майбутньому фахівцю з фізичної терапії та ерготерапії

Таблиця 1

Рівні супервізії в практичній підготовці фахівців з фізичної терапії та ерготерапії

Рівень супервізії	Характеристика	Технічні умови
1	Супервізор бере пряму й головну відповідальність за окремих пацієнтів/клієнтів	Супервізор повинен бути фізично присутній на робочому місці, коли майбутній фахівець з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією виконує практичну діяльність
2	Супервізор і майбутній фахівець з фізичної терапії та ерготерапії поділяють відповідальність за окремих пацієнтів/клієнтів	Супервізор повинен бути фізично присутній на робочому місці майбутнього фахівця з фізичної терапії під супервізією. Супервізія може бути доповнена телефонним контактом, але не має бути єдиною формою супервізії. Майбутній фахівець з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією повинен проконсультуватися з лікарем щодо ведення кожного пацієнта/клієнта
3	Майбутній фахівець з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією бере основну відповідальність за практичну діяльність	Супервізор повинен забезпечити наявність умов безпеки. Майбутньому фахівцю з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією дозволяється працювати незалежно за умови, що із супервізором легко зв'язатися по телефону або іншим засобом зв'язку. Супервізор повинен регулярно переглядати практику роботи фахівця (майбутнього) з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією
4	Майбутній фахівець з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією бере повну відповідальність за практику	Супервізор повинен забезпечити широкий нагляд за практикою. Супервізор має бути доступний для розгляду справи або консультації, якщо цього потребує фахівець з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією. Супервізор повинен проводити відповідні огляди практики фахівця з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією

або фахівцю-початківцю оволодіти необхідними знаннями, інструктує, як використовувати вміння й навички, а також оцінює його професійну практичну діяльність. Як фасилітатор він полегшує вираження емоцій, підтримує перелічені фокуси супервізії та процес комунікації. Будучи консультантом, він консультує учня в галузі його ускладнень, допомагає знайти ресурси. Як експерт супервізор виступає компетентним фахівцем у галузі фізичної терапії та ерготерапії.

Під час організації супервізії важливим є принцип поступовості. У зв'язку з цим пропонується виділення чотирьох рівнів супервізії, які розроблені для безпечної навчальної практики фахівців з фізичної терапії та ерготерапії (таблиця 1).

Для досягнення позитивних результатів супервізії як супервізор, так і фахівець (майбутній) з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією мають виконувати певні обов'язки, що наведені нижче.

Обов'язки супервізора:

1. Дотримання умов безпечної практики майбутнього фахівця з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією.

2. Забезпечення чіткої супервізії та конструктивного зворотного зв'язку та розуміння, як може супервізор зв'язатися з майбутнім фахівцем з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією.

3. Контроль того, що фахівець (майбутній) з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією здійснює практику відповідно до контролю плану практики та схеми роботи.

4. Переконавання в тому, що фахівець (майбутній) з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією розуміє свої юридичні обов'язки й обмеження, в межах яких він повинен діяти; дотримується етичних принципів, що застосовуються в професії; діє відповідно до вказівок супервізора.

5. Розуміння значення супервізії як початку професійної діяльності й умінні взяти на себе цю роль, включаючи регулярний, захищений, запланований час з фахівцем (майбутнім) з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією.

6. Висвітлення керівництву установи, де проходить практика, будь-яких конфліктів інтересів з фахівцем (майбутнім) з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією.

7. Надання вчасних і точних звітів про перебіг практики.

Обов'язки фахівця (майбутнього) з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією:

1. На початку спільно із супервізором установити навчальні потреби.

2. Брати на себе відповідальність за дотримання розкладу регулярних зустрічей із супервізором.

3. Бути належним чином підготовленим до зустрічей із супервізором.

4. Брати участь в оцінюванні, що проводиться супервізором для визначення рівня супервізії, подальшої потреби в супервізії.

5. Визнавати межі своєї професійної компетентності.

6. Повідомляти супервізор про потребу настанов щодо навчальної практики і брати на себе відповідальність за їх дотримання.

7. Ознайомитися й дотримуватися нормативних, професійних і юридичних обов'язків стосовно практики.

8. Своєчасно повідомляти супервізора про будь-які клінічні випадки в період супервізії, які можуть мати негативні наслідки.

9. Ознайомлення з відгуками та відповіді на них.

Висновки. Результати проведеного дослідження дали змогу визначити значення й умови організації супервізії в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії. Супервізія – це формальний процес професійної підтримки й навчання, який дає можливість практикуючим особам розвивати знання та компетентність, усвідомлювати відповідальність за власну практичну діяльність. Виділено технологічні способи підтримки супервізором дієвої позиції фахівця (майбутнього) з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією. Для досягнення ефективної супервізії корисною технологією є фокусно-рольова матриця, що дає змогу детально проаналізувати складні випадки в професійній діяльності фізичних терапевтів та ерготерапевтів. Під час організації супервізії важливим є принцип поступовості. У зв'язку з цим пропонується виділення чотирьох рівнів супервізії, які розроблені для безпечної навчальної практики фахівців з фізичної терапії та ерготерапії. Результати дослідження дали можливість виділити обов'язки як супервізора, так і фахівця (майбутнього) з фізичної терапії та ерготерапії під супервізією, виконання яких необхідне для досягнення позитивних результатів супервізії.

Перспективами подальших досліджень є питання, пов'язані зі спеціальною підготовкою супервізорів у сферах фізичної терапії та ерготерапії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дмітрієва Н.С., Копочинська Ю.В. Наукове обґрунтування застосування інтегративного підходу у підготовці фахівців з фізичної терапії. *Молодий вчений*. 2018. № 12. С. 420–424.

2. Копочинська Ю.В., Дмітрієва Н.С. Базові компетенції майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії у становленні професійної майстерності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*: збірник наукових праць. 2019. Вип. 4 (112). С. 51–57.

3. Guidelines for Supervision, Roles, and Responsibilities During the Delivery of Occupational

Therapy Services. *American Journal of Occupational Therapy*. 2009. Vol. 63. P. 797–803.

4. Lee, Sarah, Denniston, Charlotte, Edouard, Vicki, Palermo, Claire, Pope, Kirsty, Sutton, Keith, Waller, Susan, Ward, Bernadette, Rees, Charlotte. (2019). Supervision training interventions in the health and human services: realist synthesis protocol. *BMJ Open*. 9. e025777. 10.1136/bmjopen-2018-025777.

5. PGCE, Toni, LTHE, Diane. (2009). Clinical supervision: an appropriate term for physiotherapists? *Learning in Health and Social Care*. 8. 282–291. 10.1111/j.1473-6861.2009.00226.x.

6. Supervision guidelines for physiotherapy. URL: <https://www.physiotherapyboard.gov.au/Codes-Guidelines/Supervision-guidelines.aspx> (accessed: 02.10.2019).